

การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิและ สัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะอื่น ในประเทศไทย : มองในแง่รัฐบาล

ยรรยง พวงราช
ที่ปรึกษากฎหมาย กรมทะเบียนการค้า
กระทรวงพาณิชย์

ความนำ

พจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานฉบับใหม่ (พ.ศ. 2525) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เทคโนโลยี” ว่าหมายถึง วิทยาการที่เกี่ยวกับศิลปะในการนำเอาวิทยาศาสตร์ประยุกต์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติและอุตสาหกรรม” ซึ่งตรงกับความเข้าใจของคนทั่วไปว่า เทคโนโลยีก็คือ ความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้อันเกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการนั่นเอง ส่วนคำว่า “การถ่ายทอดเทคโนโลยี” (Technology Transfer) นั้น โดยทั่วไปหมายถึง กระบวนการที่ทำให้ความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้ดังกล่าวถ่ายทอดจากบุคคลหรือวิสาหกิจของประเทศหนึ่งไปยังบุคคลหรือวิสาหกิจของอีกประ-

เทศหนึ่ง¹ แม้โดยความเป็นจริงแล้วมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างบุคคลหรือวิสาหกิจที่อยู่ในประเทศเดียวกันด้วยเช่นกัน²

ความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้บางอย่างมีกฎหมายออกมารับรองว่า เป็นสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกับ

¹ โกศล ฉันทิกุล, กฎหมายและสัญญาเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยี, วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) หน้า 39

² Suparb Vongkiatkachorn, Thailand and Regulatory Instruments on the Transfer of Technology, a Paper submitted in the Seminar on Pacific Community Legal Research, Harvard Law School, 1985, P. 2

ทรัพย์สินในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินที่ใช้อย่างบุคคลทั่วไปได้ รวมเรียกว่า “ทรัพย์สินทางปัญญา” (Intellectual Property) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 สาขา คือ ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) เช่น การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ (ซึ่งได้รับความคุ้มครองในรูปของสิทธิบัตร) เครื่องหมายการค้าและเครื่องหมายบริการ เป็นต้น และอีกสาขาหนึ่งคือทรัพย์สินทางวรรณกรรมและศิลปกรรม (Literary and Artistic Property) ซึ่งได้รับความคุ้มครองในรูปของลิขสิทธิ์ (Copyright) และสิทธิอันเกี่ยวเนื่องกับลิขสิทธิ์ (Neighboring Rights) นอกจากนี้ ยังมีความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้บางประเภทที่ไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองในฐานะที่เป็นทรัพย์สินโดยตรง แต่มีลักษณะใกล้เคียงกับสิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น ชื่อทางการค้า (Trade Names) โนว์ฮาว (Know - How) และความลับในทางการค้า (Trade Secrets) เป็นต้น บุคคลที่มีสิทธิในสิ่งเหล่านี้โดยทั่วไปแล้วย่อมจะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive Rights) ในอันที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ในการผลิตและจำหน่ายสินค้า บุคคลอื่นจะมีสิทธิใช้สิ่งเหล่านี้ในการผลิตหรือจำหน่ายสินค้าก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของสิทธินั้นเท่านั้น การอนุญาตดังกล่าวโดยปกติจะทำเป็นสัญญา เรียกว่า “สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ” ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Licensing Agreements หรือ Licences หรือ Licensing Contracts หรือ Licensing Arrangements ซึ่งล้วนมีความหมายทำนองเดียวกันทั้งสิ้น

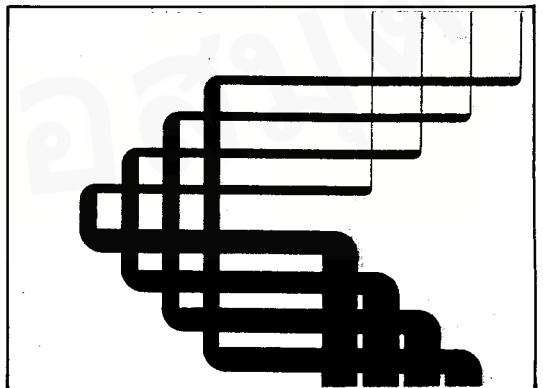
ส่วนความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้เกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการในบางลักษณะที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะที่เป็นทรัพย์สิน แต่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการผลิตและจำหน่ายสินค้า เช่น วิธีการปรับปรุงการผลิตและการควบคุมคุณภาพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถ้าหากผู้ผลิตสินค้าหรือบริการหรือผู้ลงทุนไม่มีอยู่เอง ก็จะต้องแสวงหาจากบุคคลอื่น โดยทำสัญญาในลักษณะที่

เรียกว่า “สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค” (Technical Assistance Agreements)

วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ การศึกษาถึงสภาพเกี่ยวกับกฎหมายและวิธีปฏิบัติในเรื่องการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้ง 2 ลักษณะคือ สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิและสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งความเห็นเกี่ยวกับสาระสำคัญของเรื่องดังกล่าวซึ่งมองในแง่ของรัฐบาล ตลอดจนข้อเสนอแนะ หรือแนวโน้มในอนาคตเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วย

คำว่า “มองในแง่ของรัฐบาล” ในที่นี้ มิได้หมายความว่าความเห็นในบทความนี้เป็นความเห็นหรือนโยบายของรัฐบาลไทย ทั้งนี้เพราะรัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังไม่เคยแสดงความเห็นหรือทำให้ออกมาอย่างชัดเจนแต่ประการใด ดังนั้น คำว่า “มองในแง่ของรัฐบาล” จึงเป็นการให้ความเห็นในทัศนะของสังคมโดยรวมคือเป็นการมองในมุมกว้าง ทั้งในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและสังคมภายใต้ข้อสมมุติฐานดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลถือนโยบายเศรษฐกิจที่สนับสนุนให้มีการแข่งขันโดยเสรีและเป็นธรรม
2. รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและสังคม อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
3. รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค

สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Licensing Agreements) เป็นลักษณะหนึ่งของสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี กล่าวคือเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิบางอย่างที่กฎหมายรับรองสาระสำคัญของสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ ก็คือ การที่เจ้าของสิทธิ เช่น ผู้ทรงสิทธิบัตร เจ้าของเครื่องหมายการค้า หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจเรียกว่าผู้อนุญาต (Licensor) ยินยอมหรืออนุญาตให้ผู้รับอนุญาต (Licensee) ใช้สิทธิต่าง ๆ ของตนได้ และโดยปกติทั่วไปแล้วผู้อนุญาตจะเรียกค่าตอบแทนในการอนุญาตจากผู้รับอนุญาต

โดยเนื้อแท้ของสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิแล้ว เป็นเรื่องสำหรับผู้รับอนุญาตต้องการที่จะได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ หรือความรู้ของเจ้าของสิทธินั้นในการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อจำหน่าย เพราะความคิดสร้างสรรค์หรือความรู้นั้นได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย หากผู้รับอนุญาตนำเอาความคิดหรือความรู้ดังกล่าวไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ก็อาจถูกเจ้าของสิทธิดังกล่าวฟ้องร้องเอาได้

สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร (Patent Licences)
2. สัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า (Trademark Licences)
3. สัญญาอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์ (Copyright Licences)
4. สัญญาโนว์ฮาว (Know - How Agreements)
5. สัญญาให้สิทธิทางการค้าและบริการ (Franchise Agreements)

1. สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายไทยฉบับเดียวที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาอนุญาต

ให้ใช้สิทธิไว้อย่างชัดเจนและละเอียดที่สุด ทั้งนี้ โดยกำหนดหลักการสำคัญ ๆ ไว้ในตัวพระราชบัญญัติเอง ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ กำหนดให้ระบุในกฎกระทรวง

พ.ร.บ.สิทธิบัตร กำหนดว่า ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้การประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ในการผลิตและจำหน่ายสินค้า รวมทั้งการใช้คำหรืออักษรที่แสดงว่าสินค้านั้นได้ผลิตตามสิทธิบัตรได้³ ในการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร พ.ร.บ.สิทธิบัตร ได้กำหนดหลักการอย่างกว้าง ๆ ไว้ 2 ประการ คือ⁴

(1) ผู้ทรงสิทธิบัตรจะกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม หัตถกรรม หรือพาณิชยกรรม ของประเทศไม่ได้

(2) ผู้ทรงสิทธิบัตรจะกำหนดให้ผู้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรชำระค่าตอบแทนหลังจากสิทธิบัตรหมดอายุไม่ได้

ทั้งนี้ พ.ร.บ.สิทธิบัตร ได้กำหนดมาตรการไว้ 2 ประการ คือ ประการแรกโดยการบัญญัติให้การกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนที่ขัดต่อหลักการประการหนึ่งประการใดดังกล่าวตกเป็นโมฆะ⁵ และประการที่ 2 กำหนดให้สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยกำหนดให้อธิบดีกรมทะเบียนการค้ามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาถ่วงดุลของสัญญาดังกล่าว หากเห็นว่ามีความในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรขัดต่อกฎหมาย ให้เสนอให้คณะกรรมการสิทธิบัตรวินิจฉัย คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิบัตรดังกล่าวเป็นที่สุด⁶

³ พ.ร.บ.สิทธิบัตร มาตรา 38

⁴ พ.ร.บ.สิทธิบัตร มาตรา 39 วรรคแรก

⁵ พ.ร.บ.สิทธิบัตร มาตรา 39 วรรคท้าย

⁶ พ.ร.บ.สิทธิบัตร มาตรา 41

เงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนในลักษณะที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศตาม (1) นั้น พ.ร.บ.สิทธิบัตรบัญญัติให้กำหนดในกฎกระทรวง กระทรวงพาณิชย์ได้ออกกฎกระทรวงดังกล่าวแล้ว คือกฎกระทรวง ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2529) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2527⁷ กฎกระทรวงดังกล่าวได้ระบุว่าเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนดังต่อไปนี้ มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย คือ⁸

(1) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนจากผู้ทรงสิทธิบัตร หรือจากผู้จำหน่ายที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนดหรืออนุญาต ไม่ว่าวัสดุที่ใช้ในการผลิตนั้นจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตร และค่าตอบแทนคำนวณแล้วต้องไม่สูงกว่าราคาวัสดุที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันที่สามารถจัดหาจากผู้อื่นได้

(2) ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนจากผู้จำหน่ายที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถ้าไม่กำหนดเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นไม่ได้ผลตามสิทธิบัตร

(3) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเกินกว่ากึ่งหนึ่งให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด

(4) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตมอบอำนาจในการขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ทั้งหมดหรือบางส่วน ให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด

(5) จำกัดปริมาณการผลิต การขาย หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของผู้รับอนุญาต

(6) ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตส่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ออกไปขายหรือจำหน่ายในประเทศอื่น เว้นแต่ผู้ทรงสิทธิบัตรจะเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรในประเทศดังกล่าว และได้อนุญาตให้บุคคลอื่นเป็นผู้มีสิทธิขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรแต่ผู้เดียวในประเทศนั้นก่อนที่จะได้ทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรกับผู้รับอนุญาต

(7) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการว่าจ้างบุคคลเพื่อใช้ในการผลิตโดยใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์เพื่ออนุญาต เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตร

(8) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย หรือพัฒนาการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์

(9) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตในการใช้การประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์ของบุคคลอื่น นอกจากการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาต

(10) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์อื่นของผู้ทรงสิทธิบัตรโดยไม่จำเป็น โดยเรียกค่าตอบแทนสำหรับการใช้ดังกล่าว

(11) กำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีอำนาจในการกำหนดราคาขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนั้น

(12) ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ทรงสิทธิบัตร ในกรณีที่มีการประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาตให้ใช้นั้นมีส่วนบกพร่อง อันไม่อาจตรวจสอบได้โดยง่ายในเวลาทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

(13) ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตกล่าวอ้างหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ว่า สิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นไม่สมบูรณ์ตามมาตรา 54 หรือมาตรา 64

(14) กำหนดค่าตอบแทนการอนุญาตให้ใช้สิทธิ

⁷ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 103 ตอนที่ 146 ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2529

⁸ กฎกระทรวง ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2529) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2529

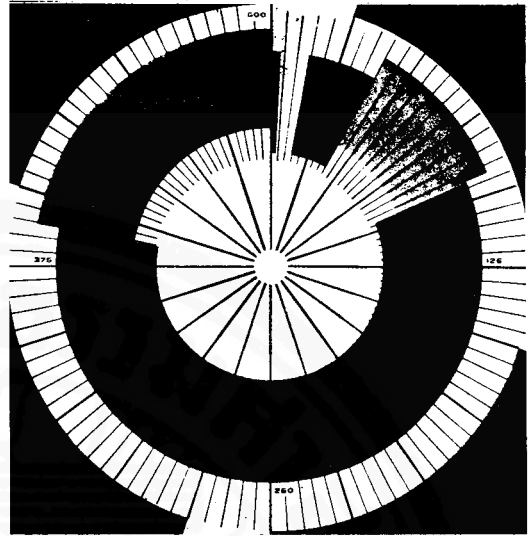
ตามสิทธิบัตรในอัตราที่สูงเกินควร หรือในอัตราที่ไม่เป็นธรรมเมื่อเทียบกับอัตราที่กำหนดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรที่ผู้ทรงสิทธิบัตรทำกับผู้รับอนุญาตรายอื่น

(15) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตเปิดเผยการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ซึ่งผู้รับอนุญาตได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือยอมให้ผู้ทรงสิทธิบัตรหาประโยชน์จากการประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว โดยไม่ได้กำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมในการหาประโยชน์นั้นแก่ผู้รับอนุญาต

มีข้อที่ควรสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือว่า หลักเกณฑ์และข้อกำหนดตามกฎหมายดังกล่าว ใช้บังคับได้เฉพาะในกรณีที่มีการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิเกี่ยวกับสิทธิบัตรที่จดทะเบียนในประเทศไทยคือที่กรมทะเบียนการค้า เท่านั้น หากไม่เกี่ยวกับสิทธิบัตรที่จดทะเบียนในประเทศไทยแล้ว ย่อมไม่ใช่หลักดังกล่าว แต่ถ้าหากเป็นสัญญาอนุญาตที่เกี่ยวกับสิทธิบัตรที่จดทะเบียนในประเทศไทยแล้ว แม้จะมีข้อตกลงในเรื่องอื่นด้วยก็ใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวบังคับด้วย นอกจากนี้ กฎหมายไม่คำนึงถึงว่าการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้นจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม⁹

2. สัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า

กฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับปัจจุบันคือ พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้าพุทธศักราช 2474 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2504 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าไว้แต่ประการใด แม้ในทางปฏิบัติจะมีการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าอยู่เป็นจำนวนมาก มีปัญหากฎหมายที่น่าคิดว่าตามกฎหมายปัจจุบันเจ้าของเครื่องหมายการค้ามีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่องหมายของตนหรือไม่

ฝ่ายที่มีความเห็นว่าเจ้าของเครื่องหมายการค้าย่อมมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่องหมายการค้าของตนได้นั้น อาศัยเหตุผลที่ว่าเครื่องหมายการค้าเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เจ้าของจึงมีสิทธิใช้หรืออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 99 และมาตรา 1336 ทั้งนี้ แม้จะเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่ยังไม่ได้จดทะเบียนไว้ก็ย่อมมีสิทธิดังกล่าว¹⁰ นอกจากนี้ บทบัญญัติของ พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้า มาตรา 27 ที่บัญญัติกว้าง ๆ ว่า “บุคคลผู้ได้จดทะเบียนเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้านั้นท่านให้ถือว่าเป็นเจ้าของ มีสิทธิผู้เดียวเพื่อใช้เครื่องหมายสำหรับสินค้าทั้งหมดในจำพวกหนึ่ง หรือหลายจำพวกที่ได้จดทะเบียนไว้” ก็พอจะถือว่าเป็นการอนุญาตให้ใช้สิทธิประการหนึ่งของเจ้าของเครื่องหมายการค้า

ส่วนความเห็นที่ว่าเจ้าของเครื่องหมายการค้าไม่น่าจะมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่อง-

⁹ กฎกระทรวง ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2529) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2529

¹⁰ บุญมา เศรษฐนิข, สัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า, บทความเสนอในการสัมมนา “การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ และสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะอื่น” หน้า 2 - 3

หมายของคนนั้น ก็มีเหตุผลว่า พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้าระบุนั้นว่าเจ้าของเครื่องหมายการค้า “มีสิทธิผู้เดียวเพื่อใช้เครื่องหมายนั้น” เท่านั้น หากเจ้าของเครื่องหมายอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่องหมายของตนก็จะเป็นการก่อให้เกิดความสับสน หลงผิดหรือลวงสาธารณชนขึ้น อันเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย กล่าวคือจะมีผู้ผลิตสินค้าชนิดเดียวกันหลายราย ซึ่งใช้เครื่องหมายการค้าอย่างเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่สินค้าเหล่านั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะแตกต่างกันมาก

ตามร่างพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าซึ่งอยู่ในระหว่างการเสนอต่อรัฐสภามีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าถึง 12 มาตรา ซึ่งมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยกำหนดหลักการว่า เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนแล้วจะทำสัญญาอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่องหมายของตนสำหรับสินค้าที่จดทะเบียนไว้ทั้งหมดหรือบางอย่างก็ได้ โดยจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ คำขอจดทะเบียนดังกล่าวจะต้องปรากฏว่ามีเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่จะให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าสามารถควบคุมคุณภาพของสินค้าที่ผู้รับอนุญาตผลิตได้อย่างแท้จริง ซึ่งร่างกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดมาตรการเพื่อบังคับว่า หากปรากฏว่าเจ้าของเครื่องหมายไม่อาจควบคุมคุณภาพของสินค้าที่ใช้เครื่องหมายนั้นได้อย่างแท้จริงแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียหรือนายทะเบียนอาจร้องขอต่อคณะกรรมการเครื่องหมายการค้าให้สั่งเพิกถอนการจดทะเบียนสัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้านั้นได้

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่กำหนดในร่างพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าได้แก่บทบัญญัติที่ว่า ในกรณีที่สัญญาที่กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เจ้าของเครื่องหมายการค้ามีสิทธิที่จะใช้เครื่องหมายนั้นเสียเองหรือจะอนุญาตให้บุคคลอื่นนอกจากผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายนั้นอีกก็ได้ ซึ่งหมาย

ความว่าหากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันว่าจะให้สัญญานั้นเป็นสัญญาแบบเด็ดขาด (Exclusive Licence) เจ้าของเครื่องหมายก็ยังมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้เครื่องหมายนั้นอีกได้ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้ประโยชน์แก่เจ้าของเครื่องหมายการค้านั่นเอง

3. สัญญาอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์

พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิเพียงสั้น ๆ เท่านั้น กล่าวคือกำหนดถึงสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ในอันที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิของตนได้¹¹ และบัญญัติถึงสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ว่า “ถ้ามิได้ตกลงเป็นหนังสือกำหนดเงื่อนไขอย่างใดโดยเฉพาะ ให้ถือว่าเป็นการอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่ตัดสิทธิของเจ้าของสิทธิที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธินั้นอีก”¹² ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกหมายให้ถือว่าในกรณีทั่วไป สัญญาอนุญาตให้ใช้ลิขสิทธิ์เป็นสัญญาแบบไม่เด็ดขาด (Non-exclusive Licence) นั่นเอง

สิ่งที่เป็นวัตถุแห่งสิทธิซึ่งเจ้าของมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ได้ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม (เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ) นาฏกรรม ศิลปกรรม (เช่นงานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานศิลปประยุกต์ ฯลฯ) ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ (เช่น แผ่นเสียง แถบบันทึก ภาพ ฯลฯ) ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลป์¹³ ส่วนการกระทำที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ประโยชน์จากงานของตนได้มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ (1) การทำซ้ำ (เช่น คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ฯลฯ)

¹¹ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ มาตรา 13

¹² พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ มาตรา 14

¹³ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ มาตรา 4

หรือดัดแปลง (เช่น เปลี่ยนรูปใหม่ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ฯลฯ) และ (2) นำออกโฆษณา (Display)¹⁴

4. สัญญาโนว์ฮาว

โนว์ฮาว (Know - How) ได้แก่ข้อมูลและความรู้เฉพาะอย่างทางด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับวิธีการผลิต การตลาดหรือบริการ โดยปกติเป็นรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ที่ไม่อยู่ในลักษณะที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรเพราะมิใช่สาระสำคัญของการประดิษฐ์¹⁵

ในปัจจุบันไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่โนว์ฮาวโดยเฉพาะ ดังนั้นสัญญาโนว์ฮาวจึงไม่ใช่สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิอย่างแท้จริง และเจ้าของโนว์ฮาวไม่มีสิทธิที่จะบังคับบุคคลอื่นนอกจากคู่สัญญาของตนได้

5. สัญญาให้สิทธิทางการค้าและบริการ

เจ้าของสิทธิต่าง ๆ เช่น เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร ที่ต้องการสร้างและรักษาชื่อเสียงในทางการค้า (goodwill) ของตน โดยเฉพาะเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่มีชื่อเสียงแพร่หลาย มักจะทำสัญญาให้สิทธิทางการค้าหรือบริการ (Franchise Agreements) โดยอนุญาตให้ผู้รับอนุญาตผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้า และการอำนวยความสะดวกของผู้อนุญาต สัญญาดังกล่าวมักจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตและวัตถุดิบที่ใช้และวิธีการจัดจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการ สัญญาให้สิทธิทางการค้าและบริการนับว่าเป็นสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิประเภทหนึ่ง

¹⁴ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ มาตรา 13(4) และมาตรา 4

¹⁵ บางครั้งก็ใช้แทนกับคำว่า “ความลับในทางการค้า” (Trade Secrets) ซึ่งที่จริงแล้วมีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ ความลับในทางการค้า หมายถึงข้อมูลหรือความรู้ซึ่งอาจเป็นสาระสำคัญของการประดิษฐ์ หรือรายละเอียดปลีกย่อยที่เจ้าของปกปิดไว้เป็นความลับ

สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค

สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (Technical Assistance Agreements) เป็นสัญญาที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ผลิตสินค้าหรือบริการ ต้องการความช่วยเหลือทางเทคนิคในด้านการผลิตและจำหน่ายสินค้าหรือบริการ จึงทำความตกลงกับผู้ที่สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือดังกล่าวได้ โดยจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้ให้ความช่วยเหลือนั้น สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคมักเกิดขึ้นเนื่องจากการทำสัญญาซื้อขายเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ ดังนั้นสัญญาดังกล่าวจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาซื้อขายเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ อย่างไรก็ตามข้อตกลงในเรื่องการให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลและบริการทางเทคนิคอาจทำแยกจากสัญญาซื้อขายเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ก็มีอยู่บ้างเช่นกัน¹⁶

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคนั้น มีลักษณะแตกต่างกับสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตรงที่ว่าสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาในสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคมิใช่ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้น หากทำสัญญาดังกล่าวโดยลำพัง จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมาย และโดยทั่วไปแล้ว จะไม่มีข้อจำกัดในการใช้สิทธิ ข้อมูลหรือบริการทางเทคนิคที่ได้มาจากสัญญาแต่ประการใด

สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคที่ไม่เกี่ยวข้องกับสัญญาอื่น เช่น สัญญาซื้อขายเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า ก็จะใช้กฎหมายทั่วไป คือบทบัญญัติเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บังคับ อย่างไรก็ตามคู่สัญญาอาจตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้

สัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการทำสัญญา

¹⁶ โกลด์ มันทีกุล, อ่างแล้ว, หน้า 50

สัญญาที่นิยมทำโดยทั่วไป มีดังนี้¹⁷

- (1) สัญญาบริการต่อเนื่องทางเทคนิค (Continuing Technical Service Agreement)
- (2) สัญญาจัดหาเครื่องจักรอุปกรณ์ (Contract for Supply of Machinery)
- (3) สัญญาให้การปรึกษา (Consultancy Service Agreement)
- (4) สัญญาจัดการ (Management Contract)
- (5) สัญญาเหมาเบ็ดเสร็จ (Turnkey Contract)
- (6) สัญญาบริการเกี่ยวกับการออกแบบและวิศวกรรม (Design and Engineering Service Agreement)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี

นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับนิติกรรมและสัญญา และกฎหมายพิเศษที่กล่าวถึงคือ พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2474 และ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 แล้ว ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีอีกหลายฉบับ ซึ่งจะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520

พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ให้การส่งเสริมแก่โครงการลงทุนที่มีความเหมาะสมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี¹⁸ กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติที่กำหนดว่าผู้ได้รับการส่งเสริมหรือผู้ลงทุนในกิจการที่ได้รับการส่งเสริมซึ่งมีภูมิลำเนาออกนอกราชอาณาจักร จะได้รับอนุญาตให้นำหรือส่งเงินออกนอกราชอาณาจักรเป็นเงินตราต่างประเทศได้

เมื่อเงินนั้นเป็นเงินที่ผู้ได้รับการส่งเสริมมีข้อผูกพันกับต่างประเทศตามสัญญาเกี่ยวกับการใช้สิทธิ และบริการต่าง ๆ ในการประกอบกิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนและสัญญานั้นได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ¹⁹ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการให้สิทธิในการส่งเงินออกนอกประเทศได้ แต่จะต้องเข้าเงื่อนไข 2 ประการคือ ต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการส่งเสริม และเป็น การส่งเงินออกตามข้อผูกพันในสัญญาเกี่ยวกับการใช้สิทธิและบริการซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน ยังมีบทบัญญัติที่ให้ประโยชน์ในด้านภาษีแก่ผู้ที่ได้รับการส่งเสริม โดยกำหนดว่า “ค่าแห่งกิวติวัลส์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์หรือสิทธิอย่างอื่นจากผู้ได้รับการส่งเสริมตามสัญญาที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องรวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้ มีกำหนดระยะเวลาห้าปี นับแต่วันที่ผู้ได้รับการส่งเสริมเริ่มมีรายได้จากการประกอบกิจการที่ได้รับการส่งเสริม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด”²⁰

บทบัญญัติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นใช้บังคับแก่กิจการที่ได้รับการส่งเสริมเท่านั้น

2. พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. 2522

พ.ร.บ. กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ป้องกันการกำหนดราคาซื้อ ราคาขาย หรือการกำหนดเงื่อนไขและวิธีปฏิบัติทางการค้าอันไม่เป็นธรรม²¹ และกำหนดให้ธุรกิจที่มีพฤติกรรมอันเป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขัน

¹⁹ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน มาตรา 37(3)

²⁰ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน มาตรา 33

²¹ พ.ร.บ.กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มาตรา 23

¹⁷ โกศล ฉันทิกุล, อ้างแล้ว, หน้า 50

¹⁸ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน มาตรา 18

ในการประกอบธุรกิจเป็นธุรกิจควบคุม โดยให้คณะกรรมการกลางดำเนินการประกาศในราชกิจจานุเบกษา²² และเมื่อธุรกิจใดเป็นธุรกิจควบคุมแล้ว ผู้ประกอบธุรกิจดังกล่าวจะกำหนดข้อตกลงหรือเงื่อนไขฝ่าฝืนข้อห้ามตามที่คณะกรรมการกลางกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาในลักษณะที่เป็นการบังคับให้ลูกค้าของตนต้องจำกัดการผลิต การซื้อ หรือการจำหน่ายสินค้า หรือต้องจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อสินค้าหรือในการจัดหาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจควบคุมอื่นไม่ได้²³

3. พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485

พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน บัญญัติให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในการออกกฎกระทรวงเพื่อควบคุม จำกัด หรือห้ามการปฏิบัติกิจการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ²⁴ กฎหมายดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีในส่วนที่เกี่ยวกับค่าตอบแทน ซึ่งส่วนมากมักจะต้องจ่ายให้แก่เจ้าของเทคโนโลยีซึ่งอยู่ต่างประเทศ ค่าตอบแทนในการใช้สิทธิที่จะส่งออกไปชำระในต่างประเทศจะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งประเทศไทยเสียก่อน²⁵

ในทางปฏิบัติผู้ขอส่งเงินออกจะต้องส่งหนังสือสัญญา หรือสำเนาหนังสือสัญญาที่กำหนดให้มีการจ่ายค่าสิทธิ นั้น ๆ และเอกสารเรียกเก็บเงินหรือรายการแสดงการคำนวณค่าสิทธิที่จะต้องจ่ายตามข้อ

กำหนดในสัญญาต่อธนาคารแห่งประเทศไทย หากฝ่ายบริหารตรวจสอบพบว่าการกำหนดค่าสิทธิสูงเกินไปหรือไม่เหมาะสม ก็อาจจะไม่อนุญาตได้ ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่า พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินสามารถใช้เป็นมาตรการควบคุมหรือกำหนดขอบเขตการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีได้ในบางลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับค่าตอบแทน

4. ประมวลรัษฎากร

ประมวลรัษฎากรมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเงินค่าภาษีอากรสำหรับเงินค่าสิทธิ ซึ่งถือว่าเป็นเงินได้พึงประเมินประเภทหนึ่งไว้ว่า “เงินได้พึงประเมินคือเงินได้ดังต่อไปนี้ รวมตลอดถึงเงินค่าภาษีอากรที่ผู้จ่ายเงินหรือผู้ออกให้สำหรับเงินได้ประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในทอดใด.....(3) ค่าแห่งกัญฉวิธลี ค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่น...”²⁶ เงินได้พึงประเมินประเภทค่าสิทธินี้หากผู้รับเป็นนิติบุคคลต่างประเทศที่มีได้ประกอบกิจการในประเทศไทย ผู้จ่ายภาษีจะต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายนำส่งร้อยละ 25 ของเงินได้ที่ส่งออกโดยไม่มีสิทธิหักค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น²⁷

ค่าภาษีดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบต่อคู่สัญญาโดยตรง

ปัญหาเกี่ยวกับสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี : มองในแง่ของรัฐบาล

1. ปัญหาอันเกิดจากสถานะทางกฎหมาย

จากข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วคงจะทำให้มองเห็นได้ว่ากฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันไม่ละเอียดรัดกุม มีขอบเขตจำกัด และขาด

²² พ.ร.บ.กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มาตรา 31

²³ พ.ร.บ.กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มาตรา 38

²⁴ พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน มาตรา 4

²⁵ กฎกระทรวง ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2497) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485

²⁶ ประมวลรัษฎากร มาตรา 40

²⁷ ประมวลรัษฎากร มาตรา 70(2)

เอกภาพ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

- กฎหมายสิทธิบัตร คือ พ.ร.บ. สิทธิบัตร และกฎกระทรวงได้บัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิไว้ละเอียดรัดกุมมากที่สุด แต่มีขอบเขตครอบคลุมถึงเฉพาะแต่การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้จดทะเบียนสิทธิบัตรไว้ในประเทศเท่านั้น ไม่อาจบังคับแก่การอนุญาตให้ใช้สิทธิอื่น ๆ ได้

- กฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้าแต่ประการใด

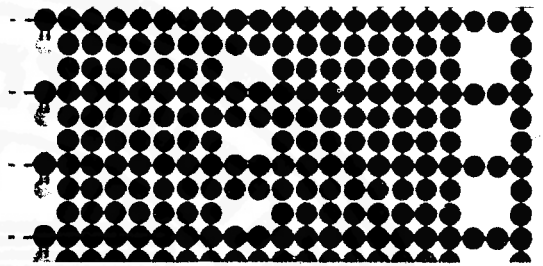
- กฎหมายลิขสิทธิ์มีบทบัญญัติเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายส่งเสริมการลงทุนก็ดี กฎหมายกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาดก็ดี หรือกฎหมายควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินก็ดี ต่างก็มีข้อจำกัดในแง่ที่จะเป็นเครื่องมือในการกำกับการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะต่าง ๆ ได้

ดังนั้น ในสภาพปัจจุบันจึงอาจกล่าวได้ว่าเอกชนมีอิสระเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี ทั้งที่เป็นสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ และสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค ซึ่งถ้ามองในแง่ของเอกชนแล้วคงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะสามารถตกลงเลือกซื้อเทคโนโลยีอย่างใดหรือกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิและค่าตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างเสรีโดยไม่มีขอบเขตจำกัด สิ่งใดที่จะทำให้ได้รับผลประโยชน์แก่ธุรกิจมากที่สุดก็เป็นสิ่งที่ควรทำ

แต่ถ้ามองในแง่รัฐบาลหรือสังคมโดยรวมแล้ว ก็จะเห็นว่าสภาพการณ์ดังกล่าวอาจเป็นผลเสียมากกว่าผลดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามองในแง่นโยบายการพัฒนาประเทศในระยะยาว เช่นการที่เอกชนสามารถเลือกซื้อเทคโนโลยีได้ตามความต้องการของตน อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

หรือสังคมโดยรวมก็ได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ในสัญญาแล้ว การมีเสรีภาพนั้นโดยปกติฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าจะเสียเปรียบ หากมีผลเสียหายเกิดขึ้นก็อาจมีผลกระทบถึงเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศได้

2. ข้อสัญญาที่ดีและไม่ดี

ข้อสัญญาต่าง ๆ ในสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี อาจเป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ขณะเดียวกันก็อาจเป็นผลเสียแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะลักษณะของข้อสัญญาที่สำคัญ ๆ ซึ่งในบางกรณีอาจใช้ได้กับทั้งสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ และสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค และในบางกรณีก็ใช้ได้เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

(1) สัญญาแบบเด็ดขาดและไม่เด็ดขาด

สัญญาแบบเด็ดขาด (Exclusive Licences) หมายถึงสัญญาที่กำหนดให้ผู้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Licensee) เป็นผู้มีสิทธิใช้สิ่งที่กำหนดในสัญญาแต่เพียงผู้เดียว ผู้อนุญาต (Licensor) ไม่มีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นนอกจากนี้รับอนุญาตนั้น ใช้สิทธิได้อีก และแม้แต่ผู้อนุญาตเองก็ไม่มีสิทธิใช้สิ่งนั้นเองด้วย

โดยปกติ ผู้รับอนุญาตอยากทำสัญญาแบบเด็ดขาด เพราะจะทำให้สามารถคุมตลาดได้ทั้งหมดโดยไม่มีการแข่งขัน แต่ผู้อนุญาตอยากทำสัญญาแบบไม่เด็ดขาด เพื่อที่จะได้อนุญาตให้บุคคลอื่นได้อีก และตนเองก็มีสิทธิที่จะผลิตสินค้าหรือใช้เครื่องหมายนั้นเองด้วย

ถ้ามองในแง่ของสังคมแล้ว สัญญาแบบเด็ด

ขาดเป็นการจำกัดการแข่งขัน อันจะมีผลกระทบต่อผู้บริโภคในด้านราคา สัญญาแบบไม่เด็ดขาดจะเป็นผลดีแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่า

(2) ข้อสัญญาผูกมัด

ในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิอาจมีข้อสัญญาผูกมัด (Tie-in) ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผูกมัดให้ผู้รับอนุญาตซื้อวัตถุดิบจากผู้อนุญาตหรือจากแหล่งที่ผู้อนุญาตกำหนด (Tied Source of Supply) หรือผูกมัดให้ผู้รับอนุญาตใช้สิทธิบัตรหรือเครื่องหมายการค้าของผู้อนุญาตโดยไม่จำเป็น (package Licensing) เป็นต้น

ข้อสัญญาผูกมัดโดยทั่วไปแล้วกำหนดเพื่อผลประโยชน์ของผู้อนุญาตแต่ฝ่ายเดียว นอกจากจะเป็นการทำให้ผู้อนุญาตได้รับผลประโยชน์นอกเหนือจากค่าตอบแทนจากการอนุญาตแล้ว ยังเป็นการจำกัดการแข่งขัน ดังนั้นในแง่ของสังคมจึงเป็นข้อสัญญาที่ไม่ดี

(3) ข้อจำกัดสิทธิ

ข้อจำกัดสิทธิ หมายถึงข้อสัญญาที่จำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตในลักษณะต่าง ๆ เช่น จำกัดปริมาณการผลิต จำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตในการว่าจ้างบุคคล จำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า วิจัยหรือพัฒนา หรือห้ามไม่ให้ผู้รับอนุญาตส่งผลิตภัณฑ์ออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ เป็นต้น

การจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตดังกล่าว หากมิใช่เพื่อประโยชน์ในด้านการผลิตของผู้รับอนุญาตก็นับได้ว่าเป็นข้อสัญญาที่ไม่ดีเพราะจะมีผลกระทบโดยตรงต่อภาวะการแข่งขันโดยเสรี

(4) ข้อสัญญาเกี่ยวกับค่าตอบแทน

การกำหนดค่าตอบแทนในสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นเรื่องที่มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าเจ้าของเทคโนโลยีหรือผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิมักจะกำหนดอัตราค่าตอบแทนสูงเกินสมควร ซึ่งนอกจากจะมีผลกระทบต่อผู้

รับการถ่ายทอดหรือผู้รับอนุญาตแล้ว ยังมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วย การกำหนดค่าตอบแทนสูงเกินไปจึงไม่ดี

นอกจากนี้ การกำหนดอัตราค่าตอบแทนโดยลำเอียง เช่น กำหนดอัตราค่าตอบแทนสำหรับผู้รับอนุญาตแต่ละรายแตกต่างกันก็จะเป็นการทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือ จะทำให้ต้นทุนการผลิตของผู้รับอนุญาตแต่ละรายแตกต่างกัน จึงเป็นข้อสัญญาที่ไม่ดี แม้จะทำให้ผู้รับอนุญาตบางรายได้รับประโยชน์ก็ตาม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายกำหนดขอบเขตและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยเฉพาะ เอกชนสามารถที่จะทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ หรือสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคโดยเสรี ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศในระยะยาว

รัฐบาลจึงควรรีบดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยรีบด่วน ดังนี้

1. ในด้านนโยบาย ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไว้ให้ชัดเจน โดยกำหนดแผนดำเนินการและขั้นตอนตามลำดับ

2. ในด้านกฎหมาย ควรดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกลมกลืนกันตามนโยบายที่กำหนด ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธี คือ

(1) แก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่แล้วทุกฉบับ

(2) ออกกฎหมายใหม่ กำหนดขอบเขตและหลักการกว้าง ๆ เกี่ยวกับสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี แต่ไม่ควรกำหนดให้รัฐเข้าไปมีอำนาจควบคุม

3. ในด้านบริหาร ควรดำเนินการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนสามารถเจรจาทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น จัดหาข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยี และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น